

Vítězslav Nezval: Básně noci (1929)

(Nezval, Vítězslav: Básně noci. SNKLHU, Pha 1959)

Pozn.: Znak * odkazuje ke skutečnosti, že slovo/ -a před ním náleží v originále ještě k předchozímu verši

Dedikace

Smuteční hrana za Otokara Březinu

Když ztratil v smrti duch svou paměť zrak a sluch
když uzavřel se kruh když dohrál pištec škálu
ční v třpytu zlatých much stín rakve plné stuh
jak v spánku bez předtuch nad schody u portálu

Kněz klečí v modlitbách a jak by chřestil hrách
při dlouhých nešporách za růžencové hrany
ho jímá dlouhý strach a zbožně líbá prach
Král leží na márách ve dveřích u dvorany

Je bez nástupce král jak by se průvod bral
a beze slova štkal pod tíhou kruté rany
měsíc jak svatý Grál se světlem rozehrál
a hrana hučí dál na všechny čtyři strany

Je opuštěný trůn v smutečním smyku strun
králové bez korun se rozpadají v prachu
a světlo sedmi lun jež hledá texty run

se třístí na portál a uhasíná v strachu

Je bez nástupce král jak by se posel bral

a těžce vrávorat stín koně smrti kluše

v korunovační sál kde jak by duhou hrál

se vznáší svatý Grál z hvězd básníkovy duše

Podivuhodný kouzelník (1922)

Jiřímu Mahenovi

ZPĚV PRVNÍ

Genese podivuhodného kouzelníka

Jednoho večera procházejí se podél nábřeží
jež bylo ponuré a světélkující jak fata
morgána*
dal sem se vésti lucernami
jež točily se v průjezdech
rozevřených na způsob zvířecí tlamy
a noc chvatem se přibližovala
vcházejíc do úderů hodin a do piana
jež smutně se rozléhalo až na druhém konci
řeky*

A sotva jsem se mohl ohlédnouti
po mléčném konci obloukovek
tvořících v dáli síťový obraz města
neboť stanul jsem u polorozbořené cihelny
již obrůstalo jen proutí
a sotva jsem si mohl uvědomit že jest
útlukem banditů
spatřil jsem kterak ztrácí se cesta
pod velikou homolí
na jejíchž stěnách tyčí se klášter nijak
neprosulý*

Tu musel jsem mysliti na budoucnost Evropy
uprostřed níž můj přísný národ
podoben granátovému jablku
na některé z nízkých věží jak bář je vztyčen
a nemoha domyslit ani
suchou askesi neprobuzené jeho
přirozenosti*
zůstal jsem sklíčen
zatím co o kousek dál na návrší
kde klášter je protkán zahradou
mihl se obraz měsícem třikrát viditelný

Viděl jsem dámu jak prchá mně vzad
i s lasturou větrné loďky
byla tak nádherná viděl jsem šat
když stoupala k ledovci vzhůru
pojednou vidím jak trhá si květen
ach kvítek sasanky chorý
byla tak nádherná viděl jsem krev
když padala s vrcholku hory
V jejím bříše se narodil muž
z té květiny kterou mi dala
kouzelník k jehož předkům chci jít
má píseň je duhou s ní krácej
troubí postilión a koníci poběžte k nivám
v jejím bříše se narodil muž
kouzelník po předcích země

ZPĚV ŠESTÝ

Pohroma – Intermezzo - Vodotrysk

<p>Podivuhodný kouzelník okem měsíce naposled pohleděl na zem Je ráno Pod ním se budí ulice všecka okna se otvírají jedním rázem</p> <p>Uprostřed kulatého náměstí fontána s tygřicí vodu k nebi plivá kouzelník na vlastní zkamenělé tělo pohlíží jezerní dáma v podobě tygřice na jeho prsou odpočívá</p> <p>Z jedněch dveří vyjel postilión v trysku a zaslechl úryvek z vodotrysku jenž zpívá</p> <p>Z hlubin k nebi a z nebe k hlubinám od konce do počátku se přelévám A mezi věčným pohybem náhrobek kolébky mé je zem</p> <p>Náměstí osamělo Vidíš jen stařečka o holi s bandaskou v ruce jít*</p> <p>a vidíš jak blízko se k vodotrysku sklání Voda v bandasce zvoní a stařeček svlaživ si hrdlo dvěma doušky šeptá Dobrý den ach jak krásný den A usednuv do náručí vodotrysku zemřel</p> <p>Náměstí osamělo Vidíš jak v ulici otvírá se poslední okno výkřikem*</p> <p>dívka běží ke kašně a hned zase s miskou vody po schodech vzhůru</p> <p>Omývá bledou paní jež omdlela A paní jak ze spánku šeptá Dobrý den jak krásný den A vztyčivši se na loži porodila</p> <p>ZPĚV SEDMÝ Závěr</p>	<p>Jednoho večera procházej se podél nábřeží jež bylo ponuré a světélkující jak fata morgána*</p> <p>dal jsem se vésti lucernami jež točily se v průjezdech rozvířených na způsob zvířecí tlamy a noc chvatem se přibližovala vcházejíc do úderů hodin a do piana jež smutně se rozléhalo až na druhém konci řeky*</p> <p>A sotva jsem se mohl ohlédnouti po mléčném růženci obloukovek tvořících v dáli síťový obraz města neboť jsem stanul u polorozbořené cihelny již obrůstalo jen proutí a sotva jsem si mohl uvědomit že jest útulkem banditů*</p> <p>spatřil jsem kterak ztrácí se cesta pod velikou homolí na jejíchž stěnách tyčí se klášter nijak neproslulý*</p> <p>Tu musil jsem mysliti na budoucnost <i>Evropy</i> uprostřed níž můj přísný národ podoben granátovému jablku na některé z nízkých věží jak báň je vztyčen a nemoha domyslit ani suchou askesi neprobuzené jeho přirozenosti*</p> <p>zůstal jsem sklíčen zatím co o kousek dál na návrší kde klášter je protkán zahradou mihl se obraz měsícem třikrát viditelný</p> <p>Viděl jsem přísnou ženu uprostřed země s křišťálovým obzorem a prošed tajemstvím jejích živelů jež řadily se přede mnou jak mramorová sousoší*</p> <p>viděl jsem roditi se člověka</p> <p>Viděl jsem dobrodružné mládí jak harém přeplněný obrazy</p>
---	---

<p>Viděl jsem naději a víru muže stojícího na barikádě</p> <p>Slyšel jsem tajemství polibku obletovaného slovy jako řadou barevných motýlů*</p> <p>Viděl jsem člověka zatopeného uprostřed umírajících soudruhů v nekonečné šachtě dějin</p> <p>Viděl jsem volného člověka jenž proměňoval krystaly staré skutečnosti v nový útvar</p> <p>Viděl jsem život v nespočetných proměnách a blahořečil lidské touze hnáti se za novými hvězdami jež postupně rozžehovaly se a zhasly za skleněným výkladem noci ...</p> <p>Akrobat (1927) <i>Vladislavu Vančurovi</i></p> <p>III <i>Akrobat</i> Slavnost končila z procesí zbylo několik opozdílů v krčmách zapíjející smutek věčnou chorobu staří opilci jež neuzdravila zázračná studánka melancholické sbírali pošlapané kytice odcházející plakat bez slz do opuštěných pokojků s obrázkem lásky* kapely se rozprchly jak aleje divokých magnólií po vichřici a tu a tam se ozval ojedinělý nápěv v zapadlých domcích u silnic* slunce vykonavši svou denní pouť po neviditelném laně nad miliony měst zapadlo pod obzor a přemožený akrobat vztahoval ruce po tomto akrobatovi vesmíru* jenž umírá pro nás každodenně ale to není smrt na druhé polokouli se vztahují po něm ruce v ranních županech*</p>	<p>pyšné majestátní a pokorné slunce z něhož zbyla jen růžová vzpomínka západu</p> <p>Akrobat byl by chtěl jít jíti ale jeho nohy byly chromé pýchou ale jeho nohy byly chromé bázní pýchou milence všech zázraků osamělého anděla* bázní toho jehož údělem je milovati bez oddechu až do konce* jeho nohy byly chromé stářím jinocha jeho nohy byly chromé mládím muže viděl své dětství sedmiletého námořníčka bez nohou a volal odved' mě a dítě uchopivši ho odvážnými rukama vedlo ho daleko z města přes rozpačitá pole na sklonku zimy* nad kopec kde se zdálo že svět končí</p> <p>Pojednou se objevila kupole jejíž zlatý kříž stál v nebi a jak šli vynořovalo se ponenáhlu tajemné město* město lázeňských vil v zahradách za jehož železným plotem odbíjely dlouhé hodiny.*</p> <p>Bylo to město choromyslných králové čekali tam na věčný signál tajemného posla* Panny Marie s blankytnýma očima mater doloros* milostnice svlékaly po celý život svá těla bez úkoje* prokletí němí básníci nad bílými listy melancholie* papežové se ukrývali v zapadlých komůrkách svého vězení* automobil s červeným křížem přivázel vždy nové a nové hrdiny lásek* bylo to sanatorium to tajuplné město s kupolí ohromná bibliotéka jejíž romány se opakují vždy znova těch kteří opustili marné úkoly pro jeden</p>
---	--

utkvělý polibek*

pro jediný podvečer bázně

pro jedinou píseň

pro jediné smutné slovo

těch kteří opustili vesmír marné nudy

pro jediný okamžik kouzelného poblouznění

jež opakují po celý svůj život jak Buddha

nirvánu*

Byl večer

a město znělo podivnou hudbou

v tajemných oknech vyskakovaly bludičky

a skla hořela měsíčním ohněm

za nimi vynořovali se akrobati

jejichž údělem je proměňovat se

Na shledanou město bludiček

smutný ráji těch kdož milovali a neumírají

na shledanou město akrobatů

na shledanou město krve světél v zahradách
a hvězd*

kde svaté vražednice se dorozumívají

s růžemi*

na shledanou město básníků

odcházím abych se vracel k tobě se svými

dvojníky v nespočetných podobách*

na shledanou město bezúčelných rozkoší

odcházím dokončiti svou báseň pýchy

smutku krve a hvězd*

jimž osud dal padati nad mým ložem

Na druhé straně zářilo město

zkrášlené nocí jak hřbitov

jehož světla omamují dálku

jak světla hřbitovů

pod nimiž umírají rodiny za cinkotu zlata

šelestění švábů a bolestných výkřiků*

jichž neslyším

Edison (1927)

III

Naše životy jsou bludné jako kruh

Jednou kráčel po New Yorku dobrodruh

bylo odpoledne s vlahým sluncem v máji

chodec zastavil se mlčky na Broadwayi

před palácem West Union Telegraf

kde to hučelo jak na rozvodné desce

byl to kamelot a velký vynálezce

Tisíc vynálezců udělalo krach

hvězdy nevyšinuly se z věčných drah

pohledte jak tisíc lidí klidně žije

ne to není práce ani energie

je to dobrodružství jako na moři

uzamykati se v laboratoři

pohledte jak tisíc lidí klidně žije

ne to není práce to je alchymie

Malá neděle ach kolik jasných zvonů

malá centrála slyš zvonky telefonů

Vaše uši poslouchají milence

defraudanty hovořící o směnce

kalifornské lupiče a noční vrahy

telefonní rozhovory z Velké Prahy

Svět si hraje s vaším ušním bubínkem

stáváte se elektrickým pramínkem

fonomotory a mechaničtí ptáci

vzlétají až ke hvězdám odkud se k vám vrací

jako k ptáčníkovi z rohu předměstí

hlásající vaši slávu z návěští

spávají pět hodin denně vám to stačí

v tom se podobáte hazardnímu hráči

Vždycky znovu žít a mítí mánii

jedenkrát jste uzřel v Pensylvánii

noc a obloukovou lampu u Bakera

pocítil jste smutek tak jako já včera

nad poslední stránkou svého románu

jako akrobat jenž přešel po lanu

jako matka která porodila dítě

jako rybář který vytáh plně síť

jako milenec po sladké rozkoši

jako z bitev kráčejíci zbrojnoši

jako země v poslední den vinobraní

jako hvězda která hasne za svítání

jako člověk náhle ztrativší svůj stín

jako Bůh jenž stvořil růži noc a blín

jako Bůh jenž touží stvořit nová slova

jako Bůh jenž musí tvořit vždycky znova

hněta z svého dechu nové kalichy

snášeje se s vodou oblak na líchy

bylo v tom však něco krásného co drtí
odvaha a radost z života a smrti

Večer na začátku října tentýž rok
sklícen odměřoval jste svůj vážný krok
po laboratoři v slavném Menloparku
uprostřed své korespondence a dárků
toče prsty mlýnek v snění ze zvyku
uhnětl jste maně z vláken uhlíku
ptáka našich nocí s kterým dlouho bdíme
metlu příšer stínů již je zaháníme
žhavé poletuchy snivých promenád
anděla nad štíty nároží a vrat
růže restaurantů kaváren a barů
vodotrysky noci ve tmách na bulváru
růžence nad mosty velkoměstských řek
aureolu pouličních nevěstek
věnce nad komíny velkých parolodí
slzy které kanou z výšin nad poschodí
nad katafalk města které tlumí je
nad budovy chrámů staré mumie
nad kavárny v nichž jsou plytké duše v dýmu
nad zrcátka vín nad jejich věčnou zimu
nad katafalk města mdlobných výparů
nad mou duši rozladěnou kytaru
na níž jako žebrák světel snů a lásky
vyhrávám a pláči proměňuje masky
s vášní truvéra já princ a bludný král
města orgií jež sluje Balmorál
jehož slavnou branou vcházím vždycky ve
snu*

černým kordónem svých poddaných a vězňů
knížat vražd a hysterických karmaňol
drožek šílenství a opentlených kol
křečovitých vášní při nichž znějí zvony
chimér vzlétajících z ložnic nad balkóny
píják krutých hazardních a krásných žen
píják rozkoše a zkrvavělých pěn
píják všeho krutého co štve a drtí
píják hrůz a smutku z života i smrti

kamaňola = revoluční písně z Velké
francouzské revoluce, později zakázané

Signál času

Ponenáhlu vidím ztráceti se dav
umíraje časem přestože jsi zdrav
avšak otvírá se nečekaná clona
zprávy o kritickém stavu Edisona
dýchá slábne mizí povlovně
sedě mezi poduškami v knihovně

A pak nemám křičet lidé někdo tone
když jste na smrt sláb můj tichý Edison
stroji který změnil svět svým výkonem
a pak nemám vzlykat před mikrofonem
jsou to vaše dobrá usměvavá ústa
země byla tmavá jako noc a pustá

už se chvěje v sněhu elektrický drát
už jsme svědky osvětlených promenád
už se budou hledat duše pod rentgenem
jako ichtyosauři pod neogénem
už se blíží k ránu zlatá rafije

cítím Edison už nežije

Co je mi teď do tvých slavných vynálezů
když ty uvadáš jako malá snítka bezu
osmdesát čtyři léta míti spěch
proto abys nabral naposled svůj dech
srdce slábne slábne avšak ještě buší
chtěl bys beze zbytku proměnit svou duši
v nové tvary v nové věčné bytosti

Všichni tvůrci umírají s lítostí!

Už je zase duše smutná po slavnosti
Už jste v pracovně a už tu není hostí
kolik potřeboval byste životů
abys zaplnil tu krajní prázdnotu
která číší vždycky za skončeným dílem
všecko plyne pranic není samo cílem

Myšlenka již vyřkl v tobě umírá
čím byl větší tím si více upírá
zachrání tě to čím žiješ právě nyní
skica šroubu leží pohozena v skříni
co ti pomůže tvá slavná minulost
když už nezbuduješ rozdělaný most
jenž je mostem k mnoha budoucím tvým
mostům*
křemen zasazený k drahocenným skvostům
kterým zaplnil jsi tuto vteřinu
ozáří víc život temnou bařinu
nežli celé staré granátové símě

je to strašné muset nechat poklad v hlíně

Smrti zápas s tebou vždy je nerovný
sedět uprostřed své tiché pracovny
býti vyrušován zbytečnými léky
zrazen nevděčnými budoucími věky
kterým letěls vstříc jak přední závodník

ještě jedenkrát si vyjít na chodník
ještě jednou moci potěšit se jarem
ještě rozloučit se s životem jak s darem
ještě jednou spát a ještě jednou bdít
ještě moci chutnat bez výčitek klid
ještě zapomenout na všechno co drtí
na smutek a úzkost z života i smrti